

İsyanın Sosyo-Politik Tarihselliği: Eşkîyalar, Partizanlar Ve Teröristler

Bünyamin BEZCİ*

Özet

İsyanın tarihi düzenin tarihidir. Fakat isyankâr, tarihin her döneminde aynı anlam yükünü taşımamıştır. Tarihsel olarak isyanın üç farklı tarzıyla karşılaşılmaktadır. Her üç tarz da farklı egemenlik kavramlarıyla bağlantılıdır. Antik dünyanın isyanı politik olmayan eşkıyalık, modern dünyanın isyanı aslında çoğu yerde modern devletin kurucu iradesini de oluşturan partizanlık, postmodern dünyanın isyanı ise, politik olan ama bir birlik konseptine sahip olmayan teröristliktir. Antik dünyanın isyankârları var olan düzeni yıkmayı amaçlamazlar. Bu nedenle isyanın politikliği ancak modern devletle birlikte düşünülebilir. Modern dünyanın isyankârı olarak partizan savaş ise düşmanı ülkesinden çıkardığında son bulmaktadır. Modern dünyadan farklı olarak artık ulus-devletlerin zayıflamasıyla birlikte cepheler ve savunma hatları da anlamlarını yitirmiştir. Toplumlararası geçişlilikler arttığından dostlarla düşmanlar aynı çatı altında toplanmaktadır. Diğer taraftan şiddet bireyselleşmekte ve adeta yeniden doğal duruma dönüşmektedir. Bireyselleşen şiddetin karşısında ayakta kalan tek güç ise, global egemenlik iddiasıdır. Fakat dışarısının olmadığı bütün dünyayı kapladığı düşünülen global politik sisteme karşı isyan da global anlamda olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eşkîya, Partizan, Terörist, İsyan

GİRİŞ

İsyanın tarihi, düzenin tarihidir. Fakat isyankâr, tarihin her döneminde aynı anlam yükünü taşımamıştır. Geleneksel toplumlarda isyan, toplumsal tabakalaşmanın ağırlığını hissettirmesiyle ortaya çıkan bir fenomendir. En azından kan bağına dayalı olan her türlü toplumsallık da yağma ve talana yabancı değildir. Eylemde benzerliğe rağmen burada söz konusu olan yabancı olanın yağmasıdır. İsyan ise, bizden olanın başkaldırısıdır. Böylesi bir başkaldırının oluşması içinde tarihsel olarak bizden olanların toplumsal katmanlaşmasının kompleks hale geldiği bir politik düzene sahip olmaları gerekmektedir.

* Dr., Muğla Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü

Geleneksel/antik dünyanın isyankârı toplumsal düzene boyun eğmeyi reddettiği için yine kendi toplumu tarafından dışlanandır. Toplumsal düzenin ayrımcılığına ve haksızlıklarına karşı hınç besleyen ve öcünün peşinden koşan antik dünya isyankârını Hobsbawm'ı izleyerek eşkıya olarak adlandırmak hiç de zor değildir. Eşkıya, toplumdaki dışlanmış ama farklı bir toplumsallık da oluşturamamıştır. Yani eşkıya ve çetesi, içinde yaşadığı toplumla organik bağlarını tamamen atmış ve farkının bilincinde olan bağımsız bir toplumsallık oluşturamaz. Onlar bizatihi içinde yaşadıkları toplumun kriminal parçaları olmanın ötesine geçemezler. Bu nedenle eşkıyalık politik bir isyan şekli değildir.

Nitekim antik dünya iktidar ilişkilerinden ziyade toplumsal ilişkilerin sıkı olduğu imparatorluklar çağıdır. İmparatorluğun merkezi iktidar alanından görece özerkliğe sahip olan ve gevşek politik bağların olduğu bir çağda küçük topluluklara/cemaatlara özgü ilişkiler daha belirleyicidir. Yine tarihsel olarak toplumsal farklılıkların iç içe geçtiği bölgelerde politik niteliği öne çıkan isyanlar da olmuştur. Örneğin M.Ö. 73-66 yılları arasında Yahudi olmanın farklılığı üzerinden Romalılara isyan eden Zealotlar ya da 1090-1275 yılları arasında İslam'ın Halifesi'ne muhalif Haşîşiler modern dünyanın politik isyankarlarının niteliklerini taşısa da antik dünyanın toplumsallığını farklılaştıran büyüklükte hadiseler değillerdi.

İsyanın politikliği modern devletin tarihi ile örtüşmektedir. Modern devlet, politik kılınan halk olarak milletin/ulusun farklı olandan ayrışması ve diğer taraftan halkın kendi içinde homojenliği üzerinde yükselmektedir. 'Şiddet tekeli' olarak devlet, 'doğal durum'a son verdiği, iç barışı ve toplumda güven ortamını yarattığı için vazgeçilmezdir. İsyana ise, böylesi bir politik çerçevede doğal duruma tekrar dönüşten başka bir şey değildir. Fakat halkın homojenliğini kaybetmesi ve toplumsal farklılıkların tekrar politik kılınması şeklinde ortaya çıkan bu yeni doğal durum, modern bir fenomen olarak iç savaş kavramıyla karşılanmaktadır. Toplumsal entegrasyon yeteneğini yitirmiş ve farklılıklarına tekrar ayrışan toplumlarda şiddet giderek devletin tekelinden çıkmakta ve özelleşmektedir. Yeni bir devlet konseptine ulaşıncaya kadar da özel kalacaktır. Modern devletin homojenite iddiasına karşı olan ve farklılığını politik kılan, bu nedenle de şiddeti politik amaçları için kullanmaktan çekinmeyen toplumsallıkları partizan hareketleri olarak tanımlamaktadır. Hemen anlaşılacağı gibi partizani eşkıyadan ayıran en önemli niteliği politik olması, yani farklılık iddiasıdır.

Modern devletlerin zayıfladığı küresel politik arenada isyanın yeni bir türü daha ortaya çıkmaktadır. Bu isyan tipi fark üzerinden okunabilecek kadar politik ama herhangi bir toprakla doğrudan bağlantılı değildir. Dahası amacı da partizanda olduğu gibi yeni bir devlet konseptine ulaşmak değildir. Geç modernitenin bu yeni isyankarlarını teröristler olarak kavramlaştıracaktır. Bu çalışmanın asıl amacı da eşkıya, partizan ve teröristin anlam dünyaları arasındaki farkı teorik olarak ortaya koymaktır. Diğer taraftan asıl olanın düzene isyan olduğunu ve bu isyanın tarihsel olarak farklı görünüşler arzettiğini de unutmamak gerekmektedir. Nitekim Rus anarşistlerinin 1879'daki ilk toplantısından sonra yayınlanan bildirgelerinde (*Narınaya Volya/Halkın İradesi*) Wilhelm Tell'e göndermede bulunmaları tarihsel devamlılığın göstergelerinden biridir.¹ Yine de aydınlanmış ve ilerici bu gençlerin eylemlerini artık eşkıyalık olarak değerlendirmek mümkün değildir.

¹ Walter Laqueur, 'Bomba Felsefesi', *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, (Haz. Cemal Güzel), (İstanbul, Ayraç, 2002), s.23.

ANTİK DÜNYANIN İSYANKÂRLARI: EŞKİYALAR (BANDİTS)

Eşkîya kendi köyünün dağlarında yaşamaktadır.² Eşkîyanın içinde yaşadığı toplumdan uzaklaşmaması ve farklılaşmaması, dağda da olsa aynı toplumsallığın parçası olması, kısacası politik olmaması en önemli, ayırıcı niteliğidir. Barkey ve Hobsbawm eşkıyalığın nedenleri hakkında anlaşmazlığa düşseler de eşkıyanın içinde yaşadığı toplumsallık açısından farklı düşündükleri iddia edilemez.³ Zira Barkey'in tarihsel çözümlenmeleri de modern devletler çağına ait değildir. Geniş topraklarda ve farklı halklar üzerinde denetimlerin nasıl yürütüldüğü Barkey'in tarihsel analizinin motivasyonunu oluşturmaktadır. Bu nedenle her iki çözümlenmenin de ortak konusu antik dünyadaki iktidar ilişkileridir.

Hobsbawm, birey olarak eşkıyayı boyun eğmeyi reddeden ve bundan dolayı kendi köylülerinden/toplumundan ayrı düşen, ama yine de o köyün dağlarını da aşmayan, yani aynı toplumsallık içinde yaşamaya devam eden kişi olarak tanımlamaktadır.⁴ Antik dünyanın eşkıyaları varolan düzenin yok edilmesini amaçlamazlar. Kendileri de toplumdaki belli gerilim ve kriz dönemlerinden beslendikleri için sadece varolan hak/haksızlıkları şiddet kullanarak düzeltmeye çalışan isyankârlardır. Eşkîyadan beklenen ideolog ya da peygamber olması değildir. Beklenen güçlü bir kişilik ve askeri yeteneğine dayalı olarak haksızlıklara karşı savaşın liderliğini yapmasıdır.⁵

Modern devletin tarihi iktidarın merkezileşmesinin tarihi olarak da okunabilir. Bu açıdan bakıldığında aslında iki farklı sürecin birbirini tamamladığı görülmektedir. Birincisi güvenlik ve dış politikanın merkezileştiği ilk dönemdir. Bu dönem modern devletlerin kendi tarihlerinde farklı zamanlara rast gelse de genellikle 16.-17. yüzyıllar arasındadır. İkinci dönem ise, iç teşkilatlanmanın yaygınlaştığı 18. yüzyıl sonrasındır. Osmanlı Devleti açısından ise, ikinci dönem ancak 19. yüzyıl sonrasına denk düşmektedir.⁶ Endüstrileşme, iletişim, ulaşım ve genel sağlık konularında, yani altyapının yaygınlaştırılması aşamasına denk düşen modern devletin ikinci dönemi eşkıyalığı beslediği kaynaklardan yoksun bırakmıştır.

Modern devletin idari yeteneğini artırması, düzgün, güvenli ve hızlı yolların yapılması eşkıyalığı besleyen bataklığı kurutmaya çoğu yerde yetmiştir. Barkey'in bahsettiği tarz eşkıyalık ise, Osmanlı Devleti'nde 20. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. İttihat ve Terakki'nin iktidarıyla örtüşen bu topraklardaki ilk modern ulus-devlet inşaası son eşkıyanın yok oluşuyla da kesişmektedir. Batı Anadolu'nun çoklu etnik yapısının yarattığı kriz ortamından beslenen ve hem Osmanlı'nın hem de diğer devletlerin bölgedeki denetim heveslerinden yararlanan Çakırcalı Mehmet Efe 1911'de öldürülmüştür.⁷

² Eric Hobsbawm, *Eşkîyalar*, (Çev. Orhan Akalın/Necdet Hasgöl), (İstanbul, Avesta Yay., 1997).

³ Barkey Hobsbawm'ın çözümlenmesinin ancak toplumsal eşkıyalık üzerine olduğunu, fakat devletin baskı ve denetim aygıtı olarak kullandığı bir başka eşkıya türü daha olduğunu iddia etmektedir. Bu tür eşkıyalar düzenin düşmanı değil yandaşlarıdır (Karen Barkey, *Eşkîyalar ve Devlet: Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, (çev. Zeynep Altok), (İstanbul: Tarih Vak. Yurt Yay., 1999), s.vi).

⁴ Eric Hobsbawm, *Eşkîyalar...*, s.19.

⁵ Eric Hobsbawm, *Eşkîyalar...*, s.20.

⁶ Michael Mann modern devletin gelişimine denk düşen bu iki dönemi 'despotik' ve 'altyapısal' iktidarları ayırıştırarak düşünmektedir. Devletin altyapısal iktidarı, aldığı kararları sivil topluma nüfuz ederek uygulatabilme kapasitesidir. Böylece toplumsal sınıflar ulus-devletin yörüngesi içinde kafeslenmektedir. (aktaran Ferid Ergut, *Modern Devlet ve Polis: Osmanlıdan Cumhuriyete Toplumsal Denetimin Diyalektiği*, (İstanbul, İletişim Yay., 2004), s.26-28)

⁷ Sabri Yetkin, *Ege'de Eşkîyalar*, (İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2003), s.178.

MODERN DEVLET ÇAĞININ İSYANKÂRLARI: PARTİZANLAR (PARTİSAN)

Carl Schmitt ölümlü Tanrı olarak 'Leviathan'ın 18. yüzyılda öldüğünü, ondan geriye kalanın ise, iyi organize olmuş bir hükümet, ordu ve polis, idari örgüt, yargı organı ve yetişmiş bürokratlar olduğunu iddia etmektedir.⁸ Aslında Schmitt'in geriye kalan olarak bahsettiği modern devletin alt yapısal iktidarındır. Nitekim modern devletin bu yönetsel etkinliği antik anlamdaki isyanı yok ederken bir taraftan da bir başka isyan türünü beraberinde taşımaktadır: Partizanlık.

Partizan kavramı kelime olarak basitçe parti taraftarlığına dayanmaktadır. Türkçe'de de 'partizanca uygulamalar' derken kavram bu basit anlamıyla kullanılmaktadır. Fakat modern devlet kavramının, yani *Staat*'in 'status' gibi basit bir kelime-den türeyerek birden politik içerikli bir kavrama geçişine benzer bir linguistik değişim partizan kavramında da yaşanmıştır. Basitçe tarafgirlik anlamını taşıyan partizan kavramı da modernite çerçevesinde benzer şekilde politik içerik kazanmıştır. Tarihsel açıdan değerlendirildiğinde partizanın tarihi 17. yüzyıldaki küçük birliklerin mücadeleleri halinde yürütülen 'otuz yıl savaşlarına' kadar dayanmaktadır.

Modern bir olgu olarak standartlaşma sürecinin yarattığı tek tip üniforma taşıyan ulusal orduya karşı isyanın kendisi de aslında modern olana dâhildir. Partizan tarihsel olarak kaşiflere, işgalcilere ve sömürgecilere karşı mücadelesi ile bu günkü politik anlamını kazanmıştır. Partizan teorisi üzerine yazan Carl Schmitt, partizanın dört niteliğini öne çıkarmaktadır: Düzensizlik, Hareketlilik, Politiklik ve Yerellik.⁹

Partizan öncelikle düzenli modern orduya karşı düzensiz birlikler halinde savaşıdır. Fakat düzensizlik aynı zamanda illegalite anlamını da taşımamaktadır. Örneğin Cezayir Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda Fransız Generali Raoul Salan Cezayirli yerlilere karşı düzensiz bir savaş yürütürken Fransız ordusuna karşı da düzensiz ama aynı zamanda illegal olan bir savaş da yürütmüştür. Schmitt'e göre General Salan, Fransız yerleşimcilerini korurken bir partizan, ama Fransız devletine karşı savaşıırken bir teröristtir.¹⁰ Bu anlamda modern devletin kendi içindeki isyanlar ya da yeraltı örgütlerinin politik sistemi yıkmak için giriştikleri mücadeleler partizanca değildir.

Partizan dostlarıyla savaşıyor değildir. Ama 19. yüzyılın başında yabancı bir güç olarak Napolyon'un ulusal ordusunun işgaline karşı İspanyolların ve Rusların yürüttüğü mücadele partizan savaşıdır. Modern ulusal ordular kurulduğundan beri üniforma taşıyan düşman askerleri partizanların gerçek hedefleri olmuştur.¹¹

Partizanın düzensiz savaşı uluslararası hukuk açısından da sorun oluşturduğundan hukuk çerçevesine dâhil edilmeye çalışılmıştır. İlk olarak 1907 tarihli Haag (Lahey) Savaş Hukuku partizanı 'silahlarını açıktan taşıyan' olarak tanımlamaya çalışmıştır. 1949 tarihli Cenevre Antlaşması'nda ise, bir grubun savaşıyor taraf sayılması için Haag (Lahey) Savaş Hukuku'na eklemeler yapmıştır. Buna göre savaşıyor gruplar, silahlarını açıktan taşımanın yanında kendilerini ayırt edici bazı semboller taşıdıklarında ve gevşek de olsa hiyerarşik bir yapıya sahip olup liderleri tarafından yönlendirilen bir grup

⁸ Carl Schmitt, *Der Leviathan in der Staatslehre des Thomas Hobbes: Sinn und Fehlschlag eines politischen Symbols*, (Stuttgart: Klett und cotta Verlag, 1995), s. 99-100.

⁹ Carl Schmitt, *Theorie der Partisan: Zwischenbemerkung zum Begriff des Politischen*, (Berlin: Duncker und Humblot Verlag, 1995), s.26.

¹⁰ Carl Schmitt, *Theorie...*, s.87.

¹¹ Carl Schmitt, *Theorie...*, s.21.

olduklarında savaşan taraf olarak hukuksal kabul görmektedir.¹² Uluslararası hukuk bütün teorik sorunlarına rağmen bu tür tanımlama çabalarıyla partizan mücadelelerini bütün düzensizliklerine rağmen hukuksal güvencelere kavuşturmaya çalışmaktadır.

Fakat diğer taraftan da yaratılan yeni hukuksal güvencelerin kriterleri gerçekte partizanın düzenli ulusal ordulara karşı tanınmazlığından kaynaklanan avantajının yitimi anlamını taşımaktadır. Bir başka sorun da bütün hukuksal tanım çabalarına rağmen düzensizliğin kriterlerinin derecesini objektif olarak belirlemenin güç olmasıdır. Nitekim partizanlar zamanla uluslararası hukuka dâhil olacak niteliklerini öne çıkarmaya gayret ederken modern ulusal ordular da partizanlara karşı mücadelelerinde varolan düzenli ve kurallı çarpışma modlarından çıkarak partizanlaşmaktadır.¹³

Partizanın tanımlanmasına yardımcı olan ikinci niteliği hareketliliktir. Toplumlar savaşçıları yabancılar karşı sakladığından partizanları sivil halktan ayırt etmek kolay değildir. Bu nedenle partizanlar bukalemun gibi gizlenme yeteneğine sahiptir. Hesaplanamazlıktan kaynaklanan gücünü hareketlilik ve hızla birleştiren partizan, ani saldırı ve geri çekilmelerle kendinden daha güçlü düzenli ordularla mücadele edebilmektedir. Yani partizan hızlı silah olarak kullanılmaktadır.¹⁴

Partizanın gizliliği ile teröristin gizlilikleri farklı nitelikler taşımaktadır. Partizan kendi toplumundan gizlenen değil, savaşın doğal gizliliğini taktiksel olarak kullanandır. Terörist ise, kendi toplumundan bile gizli işler peşinde olan ve dahası varoluşunu gizliliğine borçlu olandır. Partizan toplumu tarafından korunduğu için gizlenebilecek yataklar bulmakta zorlanmaz. Aslında bu taktiksel gizliliğinin dışında partizan silahlarını açıktan taşıyan, ayırıcı işaretlere sahip olan ve bir lider tarafından sevk ve idare edilen bir silahlı gruptur. Bu nedenle partizan gerçekte teröristlerle askerler arasındaki geniş boşlukta yerini bulmaktadır.¹⁵

Partizanın bir diğer niteliği de politik olması, yani bir düşman sahibi olmasıdır. Politikliği ideolojik olmakla karıştırmamak gerekmektedir. Nitekim bir ideoloji uğruna mücadele edenler partizanlar değil, gerillalardır. Münkler gerilla ile partizan arasındaki bu ayrımı, 'gelenek' ve 'devrim' uğruna savaşanlar arasındaki ayrıma dayandırmaktadır. Partizanla kastedilen varolan kendiliği, yani geleneği adına savaşanlardır. Gerillalar ise, ideolojileri uğruna devrim peşinde koşmakta ve yeni bir toplum yaratmak istemektedirler.¹⁶

Diğer taraftan partizanın politikliği onu basit kriminal suçlulardan ayırt etmektedir. En nihayetinde sadece eylemlerle değerlendirilirse partizanlar da yağma, talan ve şiddetten uzak değillerdir. Fakat partizanın kendisinin tanımı gereği zaten taraf olması, onu basit bir suçlu gibi değerlendirmeyi engellemektedir. Bir taraf ya da bir grubun üyesi olarak partizan aslında düşmanın varlığıyla politik anlamını kazanmaktadır.¹⁷ Partizanın bu durumu tarihsel olarak korsanlar ya da akıncıların savaşlardaki konum-

¹² Mathias Schmoedel, 'Carl Schmitts Begriff des Partisanen: Fragen zur Rechtsgeschichte des Partisanen und Terroristen', <http://www.forthistur.de/zitat/0603schmoedel.htm>, 31.Maerz 2006, s.17.

¹³ Michael Klemm, 'Der Partisan und sein Krieg: Grundlegung eines militärischen Kleinkriegsverband-Perzeptionen der Gegenwart', <http://www.powimag.de/artikel.php?id=81>, 04.04.2006, s.5.

¹⁴ Michael Klemm, 'Der Partisan...', s.5.

¹⁵ Herfried Münkler, *Über den Krieg: Stationen der Kriegsgeschichte im Spiegel ihrer theoretischen Reflexion*, (Weilerwist: Velbrück Wissenschaft, 2003), s.173.

¹⁶ 'Partisan', <http://de.wikipedia.org>

¹⁷ Carl Schmitt, *Theorie...*, s.21.

larıyla karşılaştırılabilir. Düşmanı yıpratmak amacıyla yapılan korsan ve akıncı seferlerinden politik olan çıkarıldığında geriye yağma ve talandan başka bir şey kalmaz.

Schmitt partizanı mücadele ettiği düşmana göre de sınıflandırmaktadır. Ona göre partizan gerçek düşmana (*wirkliche Feind*), yani şimdi burada varolan düşmana karşı savaşıdır. Mutlak düşmana (*absolute Feind*), yani her daim düşman olana karşı savaşı değildir.¹⁸ Düşmanın mutlaştırılması ideolojik bir olgudur. Bu nedenle burada ancak bir gerilla savaşıdan bahsedilebilir.¹⁹ Diğer taraftan partizanın burada şimdi varolan düşmana karşı savaşı aynı zamanda onun yerellik niteliğiyle de alakalıdır.

Yerellik, yani savunulan bir toprağın olması partizan için diğer üç niteliğinden daha belirleyicidir. Zira partizan öncelikle işgal altındaki kendi toprağını kurtarmak isteyenidir. Toprak ve halk birliğini modern anlamda kuran ulus-devlet kurtuluş savaşı vermiş toplumlarda çoğunlukla varlığını partizana borçludur. Bu anlamda işgalcilere ve sömürgecilere karşı yürütülen bütün savaşlar partizan savaşlarıdır.

Partizan kendi toprağındaki gerçek düşmanını ülkeden çıkarmak amacındadır. Buradaki düşmanlık psikolojik bir olgu olarak nefrete dayanmaz. Düşmanın niteliği sadece burada yabancı olarak hüküm sürmek istemesidir. Yani düşmanın ülkedeki varlığı bile onun düşman olması için yeterlidir. Düşmanların buraya gelmesi ve ülkenin işgal edilmesi partizan mücadelesini başlattığından partizanlar kendiliğinden eyleme geçen değil, bizatihi işgal eyleminin, yani şiddetin kurbanı olmalıdır.²⁰ En nihayetinde partizanın mücadelesi yabancıları ülkesinden çıkarmakla sınırlıdır. Yani ülkenin işgalden kurtuluşu aslında savaşın da sonudur.²¹

Diğer taraftan düşmanın varlığı da partizanın varlık koşuludur. Bu anlamda düşmanın mutlaka somut şiddet uygulaması da gerekmemektedir. Bu nedenle partizanı var kılanın şiddet olarak savaşın bizatihi kendisi olmaması önemlidir. Uzun yıllar diğer ulusları barış içinde yönetme retorisi bundan dolayı partizan mücadelelerine karşı etkili olamamıştır. Ulusların barış içinde aynı egemenliğe tabi olması modernitenin doğasına aykırıdır. Partizanın varlık koşulunu yitirmesinin nedeninin savaş ve şiddetin son buluşu değil, düşmanın ülkeden çıkışı olması bu olgunun kanıtıdır.²²

Gerçek düşmana karşı yürütülen savaş hukuksal sınırlamalar içeren savaştır. Nitekim Clausewitz'in bahsettiği savaşlar gerçek düşmana karşı verilen mücadelelerdir. Lenin'le birlikte düşmanın tanımı da mutlaklaşmıştır. Zira Lenin için kendi partisi/ideolojisi mutlak anlamda doğrudur. Ona göre partizanlar da bu doğruyu temsil etmektedir. İdeolojik olarak dünyayı ikiye ayıran bu tarz düşünme aslında dışarıdan

¹⁸ Carl Schmitt, *Theorie...*, s.93.

¹⁹ Gerilla ile partizan arasındaki ayrımın daha belirginleşmesi için Filistinlilerin mücadelesini ele alınabilir. Filistinlilerin düşmanlıkları Yahudi olmalarından dolayı İsraililere karşı ise, dinsel motiflerle desteklenmiş bir ideolojik savaştan, yani gerilla savaşıdan bahsedebiliriz. Buradaki düşman dünyanın neresinde olursa olsun Yahudi olmalıdır. Fakat Filistinliler kendi topraklarındaki yabancı unsur olarak gördükleri Yahudileri kovmayı amaçlayan bir savaş yürütüyorlarsa, partizanca bir mücadeleden bahsedilebilir. Bu savaş zaten ülkedeki yabancılar çıkarılınca sona erer. Gerçek politik yaşamda her iki savaş tarzı da beraber olarak bulunduğundan teorik ayrımlar ancak konunun anlaşılmasına yardım edebilir.

²⁰ A. C. Goodson, 'About Schmitt: Partisan and Theory', *The New Centennial Review*, Vol. 4, Issue 3, Winter 2004, s.1

²¹ Mathias Schmoeckel, 'Carl Schmitts...', s.2.

²² Mathias Schmoeckel, 'Carl Schmitts...', s.8.

bakıldığında küresel ölçekte bir iç savaştan başka bir sonuç doğurmamaktadır.²³ Bu noktada düşmanın mutlak kılınma süreci dâhilinde partizanın anlamını yitirdiği iddia edilebilir.

Diğer taraftan partizanın yerel mücadelesi Gramsci'nin kavramlarıyla 'mevzi savaşı'ndaki dinamiklere sahiptir. Gramsci savaşları üçe ayırmaktadır: hareket savaşı, mevzi savaşı ve yeraltı savaşı.²⁴ Bu çalışmadaki kavramsal çerçeve dâhilinde okunduğunda hareket savaşı orduların düzenli savaşlarına, mevzi savaşı partizan mücadelelerine, yeraltı savaşları da teröristlerin tarzına yakın durmaktadır. Bir zamanlar askerler düzenli orduların yoğun topçu ateşi taktiğini ya da günümüzdeki karşılığıyla ağır bombardımanı düşmanın direncini kırmak için kullanmaktaydı. Oysa sivil toplumlar bir zamanlar siperlerdeki dirence benzer niteliklere kendiliklerinden sahip olduklarını göstermişlerdir. Bu nedenle ülkenin topyekun işgali ve kontrol altına alınması bile toplumdaki kaynaklanan ve asıl motivasyonunu sadece yabancı olan düşmanın kendi topraklarında olmasından alan karşı-direnci kıramamaktadır. Nitekim düşmanı tamamen yok ettiği inancına sahip zaferler, çoğunlukla yenilen tarafın kimliğini yeniden kurmasıyla sonuçlanmaktadır.²⁵

Gerçek düşmanla mutlak düşman birbirine dönüşemeyen geçirimsiz tanımlamalar değildir. Aralarındaki fark daha çok bir derece farkıdır. Her zaman birbirlerini içerirler. Hangisi daha görünür niteliklere sahipse öyle tanımlanır. Bir taraftan yabancı topraklardaki varlığından dolayı gerçek düşman olarak tanımlananlar, aynı zamanda ideolojik olarak da farklı olan mutlak düşman olabilirler. Ayırt edilebilecek tek ölçü sınırlarına kadar kovalanan düşmana karşı mücadelenin partizanca bir mücadele olduğu, sonrasının ise terör olarak tanımlanabileceğidir.

Bütün bu tanımlama çabalarına rağmen modern dünyanın teknik ilerleyişi zaten partizan savaşlarının da anlamının kaymasına neden olmuştur. Öncelikle savaşlar giderek mekândan bağımsızlaşmakta ya da tamamen farklı nitelikteki mekân kavramına sahip olan uzaya kadar uzanmaktadır. Bir taraftan burada varolan savaşın uzantısı düşmanın kendi ülkesinde ve hatta bağlantılı ya da bağlantısız farklı ülkelerde devam etmektedir. Diğer taraftan da kendi ülkesini koruyor gibi görünse de birçok partizan grubu açıkça ya da gizli olarak diğer yabancı güçlerin oyuncağı olabilmektedir. Özellikle iki büyük güç arasında nükleer savaş ihtimali nedeniyle sıcak çatışmaların yaşanmadığı soğuk savaş yıllarında çoğu zaman partizanlar büyük mücadelenin gerçek figüranları olmuştur. Partizan savaşları bir taraftan hasta dünya siyasetinin ateşidir. Diğer taraftan da kontrol altındaki ateşin hastalığın yenilmesindeki rolüne benzer olumlu bir rol de üstlenmiştir. Partizan savaşları bir nevi savaşamayan güçlerin olumsuz enerjilerinin boşaltıldığı yerler olmuştur. Yani partizan savaşları soğuk savaşın hem semptomunu hem de tedavisini oluşturmaktadır.²⁶ Partizanlar açısından bakıldığında ulusal kurtuluş savaşı gibi görünen mücadeleler, gerçekte büyük güçlerin yerine

²³ Ernesto Laclau, 'On 'Real' and 'Absolute' Enemies', *The New Centennial Review*, Vol.5, Issue 1, Spring 2005, s.8.

²⁴ Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri: Felsefe ve Politika Sorunları*, (çev. Adnan Cemgil), (İstanbul: Belge Yay., 2003), s.289.

²⁵ Ernesto Laclau, 'On 'Real'...', s.10.

²⁶ Eva Horn, 'Waldgaenger', *Traitor, Partisan: Figures of Political Irregularity in West German Postwar Thought*, *The New Centennial Review*, Vol. 4, 3Iss, Winter 2004, s.126.

girişilen taşeronluktan başka bir şey değildir.²⁷ Bu nedenle partizan, uluslararası ideolojik savaşların ya da günümüzdeki haliyle küresel hâkimiyet savaşlarının araçları olma yolunda ilerlemektedir.

Partizanın anlamını kaybettiği nokta terörizmin başladığı yerdir. Bu noktayı daha iyi ayırt edebilmek için partizandan teröriste dönüşüm hatlarını bir kez daha özet olarak toparlamak gerekmektedir. İlk olarak partizanın belli hukuksal kriterlerle uluslararası hukuka aktör olarak dâhil edilme çabalarının dışında kalanlar en azından hukuki olarak teröristler olarak adlandırılabilir. Bu açıdan bakıldığında silahlarını kendi toplumundan da gizleyen, açıkça tanınmasına elverişli işaretler taşımayan yeraltı eylemcileri terörizme daha yakın olanlardır. Diğer taraftan partizan ülkesini işgal edenlerin kendilerini ya da savaş araçlarını fiziksel olarak imha edendir. Nihai amacı ülkesinden düşmanı tamamen çıkarmak olan partizan, kısa vadede düşmana karşı giriştiği işgalin faturasını yükseltmeyi amaçlayan somut sonuçlara yönelik saldırılar düzenler. Bu anlamıyla partizanın mücadelesi temelde müdafaaya yöneliktir. Teröristçe eylemlerin başladığı nokta müdafaanın saldırıya dönüştüğü noktadır. Teröristlerin şiddet eylemleri somut hedefleri tahripten ziyade psikolojik etkileri yüksek olabilecek hedefleri yok etmeye yöneliktir. Teröristlerin amacı düşmanın askeri yeteneğini zayıflatmak değil, yapılan eylem sonrasında halkın uyandırılması ve medyanın da etkisiyle toplumun tarafgirliğinin artırılmasıdır.²⁸ Teröristlerin psikolojik etkileri olabilecek eylemlere yönelmeleri aslında arkalarında doğrudan halkın desteği olmamasından kaynaklanmaktadır. Oysa partizanlar için müdafa, meşruiyeti de doğurduğundan halkın doğrudan desteğini kazanmak zor değildir. Diğer taraftan teröristlerin bankalar, istasyonlar, kamu binaları ya da tanınan şahsiyetler gibi ses getirecek yerlere saldırmaları onların eylemlerinin daha kolay sınıflandırılmasını doğurmaktadır. Partizanlar ise, işlerini aksatanlara karşı suikastlardan askeri birliklere saldırılara kadar her türlü hedefe yönelebilirler.²⁹

Partizanın ülkesini işgalden kurtaran olarak kazandığı anlama karşı terörist anlamını halkı istediği amaca sürüklemek için korku ve dehşetle onlara nüfuz etmeye çalışmasında bulmaktadır.³⁰ Nihayetinde ulus-devletlere özgü sınırların da kaybolmaya başladığı post modern dünyada global egemenlik iddiası öne çıkmaktadır. Diğer taraftan ise, böylesi bütün dünyayı hâkimiyeti altına alma iddiası bütün dünya sathına yayılan bir iç savaşın da meşruiyetini oluşturmaktadır.

POSTMODERN DÖNEMİN İSYANKÂRLARI: TERÖRİSTLER

Terör devrimin, bir başka deyişle yıkımla yeniden dirilen yeninin iradesidir. Mikhael Bakunin "yıkım arzusu aynı zamanda yaratıcı bir arzudur"³¹ derken anarşi ve terörün

²⁷ Karl Markus Kreis, 'Der Internationale Terrorismus', in Manfred Funke (Hrsg.), *Terrorismus: Untersuchungen Strategie und Struktur revolutionärer Gewaltpolitik*, (Bonn: Athenaem-Droste-Taschenbücher, 1977), s. 170.

²⁸ 'Eylemde Propaganda' olarak sloganlaştırılan psikolojik etkiler üzerine yoğunlaşma Bakunin'den sonra Rus teröristlerin buluşudur. Amaçlanan halkın bilincinin uyandırılması ve kitlelerin istenen doğrultuda harekete geçirilmesidir. (Walter Laqueur, 'Bomba Felsefesi'..., s.58-61). Zira teröristler halkın içinde de tutunamadıklarından açıktan propaganda yapamazlar. Onlar casuslardan bile daha güvenli saklanmak zorundadırlar.

²⁹ Michael Klemm, 'Der Partisan...', s.15.

³⁰ Wolfgang Palaver, 'Terrorismus', *Lexikon für Theologie und Kirche*, (Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 2000), ss.1342-1343.

³¹ John Gray, *El Kaide: Modern Olmanın Anlamı*, (çev. Zehra Savan), (İstanbul: Everest Yay., 2004), s.19.

birleştiği noktalardan birine atıf yapmaktaydı. Bu anlamda terör iradenin zaferidir. Kavram politik literatüre Fransız devrimi ile birlikte girmiştir. 1794'de Jakobenlerin unutulmayan liderlerinden Robespierre, "Terör adaletten başka bir şey değildir, üstelik çabuk ve geciktirilmemiş bir adalet"³² sözüyle devrimin terörden anladığını ortaya koymaktadır.

Dünyanın iradeyle şekillenebilir olduğuna dair romantik inanç, aydınlanmaya karşı da olsa modern dünyanın bir parçasıdır. Nitekim modernitenin romantik düşüncelerinden beslenen anarşist ve teröristler olmasına rağmen aynı düşüncelerden beslenen devletçiler de yok değildir. Nitekim Carl Schmitt aydınlanmacı liberalizmin normativizmini iradesiz düşünce olarak gördüğünden liberalizmi devletin gücünü zayıflatan bir olgu olarak değerlendirmektedir.³³ Politik literatürde devlet terörü olarak adlandırılan olgunun temelinde gerçekte devletin kendisinin iradesini dayatması yatmaktadır.

Modern düşünce dünyasının aydınlanmacı liberalleri ise, terörü fundamental, irasyonel ve modern öncesi döneme ait olan bir politik yapma tarzı olarak görmektedir. Onlara göre gerçekten ciddi kurgulanmış ve iyi işleyen bir liberal demokraside tanımı gereği terörün yeri bulunmamaktadır. Aydınlanmanın son filozoflarından Jürgen Habermas ciddi bir evrenselliğin herkes için eşit özen anlamını taşıdığını iddia ederken, böylesi bir politik düzende terörün ne kadar gereksiz ve zeminsiz olduğunu göstermeye çalışmaktadır.³⁴ Benjamin Barber da demokrasinin tanımı gereği çatışmaları şiddetle değil, tartışma ve çoğunluğun kararı ile çözdüğünü, bu nedenle demokrasinin insanlara bomba atamayacağını savunmaktadır.³⁵ Aydınlanmacı zihniyet terörün nedeni olarak 'demokrasi açığını' gördüğü için çarenin de yine demokraside olduğunu düşünmektedir. Terörün akıldışılığına ve ilkelliğine atıf demokrasiye inançlarından kaynaklanmaktadır.

Aydınlanmacı zihniyetin terörün anlaşılır kılınmasına önemli katkıları olmuştur. Zira terör, gerçekten de gücü tükenmiş ya da hiç bir zaman güçlü olamamış modern devletlerden sonra politik yaşamın yeniden Hobbescu doğal duruma dönüşü olarak modern öncesi döneme geri gidiştir.³⁶ Carl Schmitt bu dönüşümü iç savaş kavramıyla karşılamaktadır. Ona göre devlet, toplumsal yaşamı politiksizleştirdiğinde var olandır. Ülke içindeki silahlı gruplar fiziksel öldürme ve ölüm ihtimalini reel kıldıklarında toplum tekrar politikleşmiştir ama beraberinde politik birlik olarak devlet de yok olmuştur.³⁷ Nihayetinde öyle ya da böyle terör devletlerin zayıflığından beslenmektedir.³⁸ Fakat artık Schmitt'in tanımladığı iç savaş ortamı terörün mekânı olmaktan çıkmıştır. Terör globalleşmiş ve bütün dünyayı savaş alanına çevirmiştir. Aslında tam da terörün

³² M. De Robespierre, 05.02.1794, *vor dem Konvent(Meclis Tutanakları)*.

³³ Bünyamin Bezci, *Carl Schmitt'in Politik Felsefesi: Modern Devletin Müdafası*, (İstanbul, Paradigma Yay., 2006), s.108.

³⁴ Jürgen Habermas/Jacques Derrida, *Philosophie in den Zeiten des Terrors*, (Berlin, Wien, Philo Verlag, 2004), s.56.

³⁵ Benjamin R. Barber, 'Ein Krieg 'jeder gegen jeden': Terror und Politik der Angst', *Aus Politik und Zeitgeschichte*, Bd. 18, 2002, s.7.

³⁶ Diğer taraftan doğal hal de modern devletin üzerine kurulduğu haldir. Yani 'mülkün temeli'inde yine terör vardır. Bu nedenle terör gerçekte modern devletin kuruluşunun da nedenidir. (Faruk Alpkaya, Levent Kavas, 'Terör ya da 'mülkün temeli' üzerine deneme (II)' *Birikim*, Sayı:56, Aralık 1993, s.43.)

³⁷ Bünyamin Bezci, *Carl Schmitt'in ...*, s.40.

³⁸ Jonh Gray, *El Kaide...*, s.65.

böylesi global niteliği, partizandan ayırt edilebilinen en önemli özelliği olarak tanımlanmaktadır.

Globalleşme modern devletlerin güçlerini törpülerken diğer taraftan da onların şiddet üzerindeki tekeli de kamusal olmaktan çıkararak bireyselleştirmekte/özelleştirmektedir. Bu nedenle modern devletlerin de kontrolünün dışında gelişen global anarşi karşısında sadece global egemenlik iddiası kalmıştır.³⁹ Böylesi bir dünyada terörün sonu ise ancak yeni bir global toplum sözleşmesi olacaktır. Nitekim Barber gibi aydınlanmacılar, hem özgürlüğün hem de inançların güvence altına alındığı yeni bir politik etiğin terörü gereksiz kılacağına inanmaktadır.⁴⁰ Oysa Platon'dan beri politik etiğin temel sorunu politik birliğin sağlanmasıdır. Modernitenin kusuru da aslında tam bu noktadadır. Modernite gerçekte çatışma ile birlikte yaşamının yolları öğrenilecekken birden umudunu birlik kavramına bağlamaktadır.⁴¹ Zaten Hegel modern politik birlik kavramının zirvesini oluşturmaktaydı. Aslında Barber'ın çabası da global birlik arayışından başka bir şey değildir.

Aslında böylesi aydınlanmacı/evrensel hayaller kurmadan önce terörün nedenleri ve motivasyonları üzerinde durmak daha önemlidir. Özellikle geri kalmış sömürgecilik sonrası bağımsızlığına kavuşmuş ülkeler başta olmak üzere devletlerin güçsüzleşerek şiddetin bireyselleşmesi, silah ticaretinin ucuzlaması ve dolayısıyla yaygınlık kazanması, dahası küresel bölüşümün adaletsizliğinin yarattığı ve gelişmemiş ülkelerdeki yoğun genç nüfus tarafından hemen sahiplenilen fanatizme⁴² karşı, gelişmiş ülkelerin yanıtı kendi egemenlik iddialarını evrenselleştirmek olmuştur. Yani Hobbesçu gözetim devletlerine küresel olarak yeniden geriye dönüş söz konusudur.⁴³

Terörün nedenlerinden biri de tam bu küresel egemenlik iddiasıdır. Fakat böylesi bir karşı çıkış aslında alternatif bir egemenlik formu da içermemektedir. Dahası terörün amacı modern devletlerin güçlü olduğu zamanda olduğu gibi bir bölgenin bağımsızlığının istenmesi ya da politik imtiyaz ve ayrıcalıklar peşinde koşulması da değildir. Görünen en önemli motivasyon küresel egemenlik iddiası sahiplerini geçmişte ve bugün yaptıklarından dolayı cezalandırmaktır.⁴⁴

Teröristler başlangıçta egemenlerden kaçan ve 'ormana sığınanlar'dır. Fakat global bir olgu olarak imparatorluk küresel egemenlik iddiasında bulunduğundan artık 'dışarı' yoktur.⁴⁵ Kuşkusuz dışarının olmadığı bir dünyada savaşlar da kriminalleşmektedir. Bu anlamda savaşlar artık dostlarla düşmanlar arasında değil, global egemenle karşı çıkan suçlular arasındadır. Yani teröristlerin cinayet işleyen canilerden başka bir şey olmadıkları düşünülmektedir. Bu nedenle sivillere yönelik eylemlerin nefret edilesi teröristçe canilik olduğu düşünülmektedir. Oysa savaş tarihine bakış bunu doğrulamamaktadır. Napolyon'la birlikte başlayan tüm ulusun askerleşmesi ikinci dünya savaşında sivil asker ayrımının tamamen yok sayıldığı Londra, Dresden, Hamburg gibi kentlerin sivil halkıyla birlikte yerle bir edildiği Hiroşima ve Nagasaki gibi kentlerin her türlü canlı ve cansız varlıklarıyla birlikte yok edildiği bir

³⁹ Benjamin R. Barber, 'Ein Krieg...', s.12.

⁴⁰ Benjamin R. Barber, 'Ein Krieg...', s.16.

⁴¹ John Gray, *El Kaide...*, s.90.

⁴² Klaus Goergen, 'Terror und Moral', <http://www.fu-ethik.de/laender/bw/goergenTerror%20Moral%20.pdf>, 04.04.2006, s.9.

⁴³ John Gray, *El Kaide...*, s.73.

⁴⁴ Klaus Goergen, 'Terror und...', s.4.

⁴⁵ M Hart/A. Negri, *İmparatorluk*, (gev. Abdullah Yılmaz), (İstanbul: Ayrıntı Yay., 2001), s.201.

topyekûn savaşla son bulmuştur. Savaş sonrasında egemenliklerini perçinleyen mu-
zafferler, bir sonraki savaşı önleme adına savaşı istendiğinde uygulanan kanunlara ve
yönetmeliklere sığdırmaya çalışmışlardır. Bu anlamda uluslararası hukukun yarattığı
elverişli politik ortam savaşları suçlularla mücadeleye, yani zaptiyelik işlere dönü-
ştürmüştür. Dahası küresel hâkimiyete sahip olanlar uluslararası hukuku da aşır kendi
ahlaki argümanlarını hukukun yerine geçirebilmektedir.⁴⁶

Egemen devletler açısından bakıldığında politik içerikli kriminal bir sorun olan te-
rörizm, teröristler açısından egemenliğe karşı çıkış sorunudur. Nitekim tarihsel olarak
değişen egemenlik formlarına karşı isyanlar da farklılıklar arz etmiştir. Aslında dünya-
daki farklı yerlerin farklı zamansallığını aynı anda yaşamasından dolayı halen varolan
eşkıyalık, partizanlık ve teröristlik gibi her üç isyan tarzının da anlaşılmasındaki ayırt
edici noktalar biraz da egemenlik formları arasındaki farklılıklara dayanmaktadır. Bu
anlamda terörizm de diğer isyan türleri gibi yapısal bir fenomendir. Dahası çoğu za-
man politik sistem tarafından bilinçli ya da bilinçsiz beslenmektedir. Buna rağmen
politik sistemi kökten sarsacak asıl bela sadece terörizmin kontrolden çıkarak kitle-
selleşmesidir.⁴⁷

Teröristler yeni küresel iç savaş ortamını politik olanın geri çağırılması ve halkın
bütününün politik kılınması olarak görmektedir. Mücadeleleri ise, herşeyiyle toptan
reddettikleri bir düşmana karşı politik olanın kendisinden başka bir şey değildir. Mo-
dern dünyadan farklı olarak artık ulus-devletlerin zayıflamasıyla birlikte cephele ve
savunma hatları da anlamlarını yitirmiştir. Toplumlararası geçişlilikler arttığından
dostlarla düşmanlar aynı çatı altında toplanmaktadır. Bu nedenle modern dünyada
Clausawitz'ten öğrenilen savaşın yerini bugün *pax americana* olarak adlandırmakta
zorlanılmayan dehşet verici bir barış almıştır.⁴⁸ Meseleye diğer taraftan bakıldığında
barışın egemen olduğu her yer aynı zamanda isyanın da yurdu olacaktır.

SONUÇ

Tarihsel olarak isyanın üç farklı tarzıyla karşılaşılmaktadır. Her üç tarz da farklı ege-
menlik kavramlarıyla bağlantılıdır. Antik dünyanın isyanı politik olmayan eşkıyalık,
modern dünyanın isyanı aslında çoğu yerde modern devletin kurucu iradesini de
oluşturan partizanlık, post modern dünyanın isyanı ise, politik olan ama bir birlik
konseptine sahip olmayan teröristliktir. Antik dünyanın isyankârları varolan düzeni
yıkmayı amaçlamazlar. Bu nedenle isyanın politikliği ancak modern devletle birlikte
düşünülebilir.

Partizan öncelikle hedefi üniforma taşıyan askerler olan düzensiz birliklerdir. Diğer
taraftan partizan halkın içinde gizlenme imkânını ve hızı düzenli ordulara karşı silah
olarak kullanmaktadır. Partizanlar gerilladan farklı olarak ideolojik ve mutlak düş-
manlarına karşı değil, öncelikle gerçek ve şimdi burada olan düşmanlarına karşı sava-
şanlardır. Partizanın savaşı, düşmanı ülkesinden çıkardığında son bulmaktadır. Mo-

⁴⁶ Ayşe Hür, 'Terörün Ahlakı ya da Heisenberg'in Belirsizlik İlkesi', *Birikim*, sayı 196, Ağustos 2005, s.81.

⁴⁷ Umberto Eco, 'Devleti Kalbinden Vurmak', *Birikim*, sayı 38-39, Haziran-Temmuz 1992, s.89. Oysa
19.yüzyıl sonunun anarşistleri ve devrimcileri baskı düzeninin de merkezîyetçi olduğunu ve bu nedenle
düzeni merkezinden/kalbenden vurmakla sonuca ulaşabileceklerini hayal etmekteydiler. (Walter
Laqueur, 'Bomba Felsefesi'..., s.73.)

⁴⁸ Çetin Veysel, 'Çağımızın Bazı Düşünürlerinin Savaş Hakkındaki Düşünceleri ve Günümüz Savaşlarının
Nitelikleri', *Felsefelogos*, 2004/1, s.38.

dern dünyanın düşünce kriterleri devletlerin zayıflaması ve sınırların anlamını kaybetmesiyle farklılaşmaktadır.

Globalleşme modern devletlerin Weber'in tanımladığı anlamda şiddet tekeli olmalarına son vermektedir. Bu nedenle şiddet bireyselleşmekte ve adeta yeniden doğal duruma dönüşmektedir. Bireyselleşen şiddetin karşısında ayakta kalan tek güç ise, global egemenlik iddiasıdır. Bu anlamda aslında global egemenlik iddiasının dışarıda kalmamıştır. Dışarısının olmadığı bütün dünyayı kapladığı düşünülen politik sisteme karşı isyan da global anlamda olmaktadır. Düzenin tarafından bakıldığında sadece kriminal anlamda suçlulara karşı mücadele olarak anlaşılan terörizm, teröristler açısından global egemenliğe karşı çıkış sorunudur. Bu anlamda egemenlik iddiasının olduğu her yerde egemene isyan da yapısal bir fenomen olarak yer alacaktır.